

Vajadusettevõtlus Eestis: levik, probleemid ja ettevõtjate rahulolu

Anne Jürgenson

Nii mujal maailmas kui Eestis on viimasel kümnendil üha enam hakatud ettevõtlikkusest rääkima. Sealjuures rõhutatakse alustavate ettevõtjate rolli innovatsiooni ja uute töökohtade loomisel ning seeläbi suurt panust majanduse arengusse. Viimaste aastate majanduskriisi tingimustes on teema Eestis päevakorral olnud seoses alustava ettevõtluse võimaliku rolliga tööpuuduse vähendamisel. Vajadusettevõtjad on need ettevõtjad, kes alustavad ettevõtlusega nõ sundolukorras, kuna puuduvad muud töövõimalused või esineb oht lähitulevikus töö ja sissetulek kaotada. Eestis on vajadusettevõtjate osakaal võrreldes teiste Euroopa riikidega suhtelisel kõrge ning

majanduskriisi tingimustes on nende arvukus veelgi tõusnud. Vajadusettevõtjatele vastandatakse võimalusettevõtjaid, kelle jaoks ettevõtlus ongi esimene eelistus oma tööalase tegevuse jätkamiseks. Käesoleva poliitikaanalüüsi raames pööratakse tähelepanu eelkõige vajadusettevõtjatele ja vaadatakse, mis neid iseloomustab ning kui rahul nad oma valikutega on. Eestis on siiani antud teemat vähe uuritud, mistõttu on ka raske anda ühest hinnangut näiteks suure vajadusettevõtjate osakaalu kui võimaliku probleemi suhtes või otsustada, kas ja mil määral tuleks alustavaid ettevõtteid toetades vajadus- ja võimalusettevõtjate eripäradega arvestada.

Põhjäreldused

- Eesti paistab Euroopa Liidus silma suure vajadusettevõtete ehk olude sunnil ja muude töövõimaluste puudumise tõttu loodud ettevõtete osakaalu poolest.
- Vajadusettevõtjaid iseloomustab töötu staatus ettevõtte käivitamise ajal, tagasihoidlikud kasvuambitsioonid, madalad sissetulekud ja väiksem ettevõtte ellujäämise tõenäosus.
- Vajadusettevõtjate edukust pärsib lünklik ettevalmistus ettevõtlustegevuseks ning nad ei ole sageli valmis ettevõtja rolliga kaasnevateks muutusteks.
- Kui ettevõtet saadab edu, soovivad ka vajadusettevõtjad valdavalt ettevõtlusega jätkata.
- Vajadusettevõtjate ettevalmistuses esinevaid puudujääke saab korvata ettevõtlusalast teadlikkust tõstes, rahastamisvõimalusi ning mentorteenuseid pakkudes.
- Suurem ettevõtlusalane teadlikkus ühiskonnas üldiselt vähendaks ettevõtlusbarjääre ja laiendaks inimeste karjäärivõimalusi ning tuleks seega kasuks majandusarengule.

Anne Jürgenson on Praxise majanduspoliitika programmi analüütik ja projektijuht 2005. aastast. Tema peamised uurimissuunad on ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika ning eelkõige pakub huvi poliitikameetmete mõjude hindamine neis valdkondades.

Anne on lõpetanud Tartu Ülikooli majandusteaduskonna ning omandanud samas majandusteaduste magistrikraadi. Ta on täiendanud end Euroopa Liidu integratsiooni teemadel Taanis Odense Ülikoolis.

Vajadusettevõtjad on vähem edukad

Vajadusettevõtluse mõiste võeti kasutusele üleilmse ettevõtlikkuse monitori (*Global Entrepreneurship Monitor*) uuringute raames 2001. aastal. Vajadusettevõtlus (*necessity-based*) hõlmab ettevõtjaid, kes on ettevõtlusesse nõu tõugatud, kuna puudusid muud töövõimalused või kes seisid silmitsi ohuga lähitulevikus töö ja sissetulek kaotada (Bosma *et al.* 2009: 24). Sellele vastandub võimalusettevõtlus (*opportunity-based*), mis on ajendatud eelkõige märgatud äri võimaluse realiseerimise soovist.

Varasemad teistes riikides läbiviidud uuringud on näidanud¹, et vajadusettevõtjaid iseloomustab sageli töötu staatus ettevõtte käivitamise ajal, ülejäänutega võrreldes tagasihoidlikumad kasvuambitsioonid, madalamad sissetulekud ja väiksem ettevõtte ellujäämise tõenäosus. Samas haridustase on neil ülejäänud ettevõtjatega sarnane. Väiksem edu tuleneb erinevatest põhjustest. Ettevõtlustegevuse planeerimise faas jääb olude sunnil (ootamatu töötus) liiga lühikeseks, mistõttu on ettevalmistus nõrk. Sageli asutakse tegutsema tiheda konkurentsi ja väikeste sisenemisbarjääridega tegevusvaldkondades ning lisaks on ambitsioonid tagasihoidlikud, kuna ettevõtlustegevust nähakse oma elus ajutisena. Alustavate ettevõtjate jaoks niigi problemaatiline rahastamisvahendite leidmine on vajadusettevõtjate jaoks sageli eriti keerukas. Fakt, et töötute poolt asutatud ettevõtte eluiga on teiste ettevõtetega võrreldes lühem, tõstab omakorda nende riskitaset laenuandjate silmis ning vähendab veelgi laenusaaamise võimalusi võrreldes teiste alustavate ettevõtjatega.

Samuti on vajadus- ja võimalusettevõtetel mõned erinevad edutegurid, näiteks tuleb vajadusettevõtjatele kasuks pigem spetsiifiline eriharidus ja töökogemus ettevõtte tegevusvaldkonnas kui üldine kõrge haridustase.

Vajadusettevõtted on loodud kiirustades

Mõned autorid on näidanud, et võimalusettevõtjad kasutavad ära paremaid äri võimalusi

lusi, kuna nad valmistuvad ettevõtluseks ette pikema perioodi kestel, kogudes kogemusi, teadmisi, informatsiooni ja sisenedes kasulikesse sotsiaalsesse võrgustikesse. Vajadusettevõtjatel, kes ei lahkunud eelmisest töökohast vabatahtlikult, on vähem aega vastavaid teadmisi ja kogemusi koguda. On teada, et ettevõtete üheks eduteguriks on põhjalikult ja pikema aja jooksul läbi mõeldud plaanid. See tähendab, et vajadusettevõtjad on paratamatult ebasoodsamas olukorras, kuna alustavad ettevõtlusega sundseisus, püüdes lahendada oma igapäevase elatusallika puudumise probleemi ning ei saa seega ettevõtte loomist muudest teguritest lähtuvalt ajastada (nt rahastamisvahendite leidmine). Seetõttu nad sisenevadki sageli pigem väiksemate sisenemisbarjääridega ja tiheda konkurentsi valdkondadesse, kus ellu jääda on keerukas.

Kui üldiselt alustavad ettevõtlusega riskialtimad inimesed, siis töötute puhul on hoiakud riskide suhtes tänu väiksematele alternatiivkuludele vähem olulised, sest neil on kaotada vähem. Nii võib tabada neid paljudele alustavatele ettevõtjatele iseloomulik ebaobjektiivne taju riskide suhtes ning ülemäärane enesekindlus oma ettevõtlusalase võimekuse osas. Ei arvestata, et keskmist alustavat ettevõtet ootavad tõenäoliselt ees pikad tööpäevad kombinatsioonis suhteliselt kasinate ja ebaregulaarsete sissetulekute ning suure läbikukkumise ohuga.

Ettevõtjate rahulolu oma tööeluga on tavaliselt suurem kui palgatöötajatel

Positiivse poole pealt on aga arvukad uuringud näidanud, et kui ettevõtlustegevusega alustamisel kaasnevadki palgatööga võrreldes pikemad töötunnid, suuremad riskid ja keskmiselt väiksemad sissetulekud, on iseendale tööandjate tööalane rahulolu suurem kui palgatöötajatel. Selle ebakõla lahtimõtestamisel kasutatakse protseduurilise kasulikkuse (*procedural utility*) mõistet, mis kajastab tõsiasja, et inimesed ei väärtusta ainult väljundeid, vaid ka

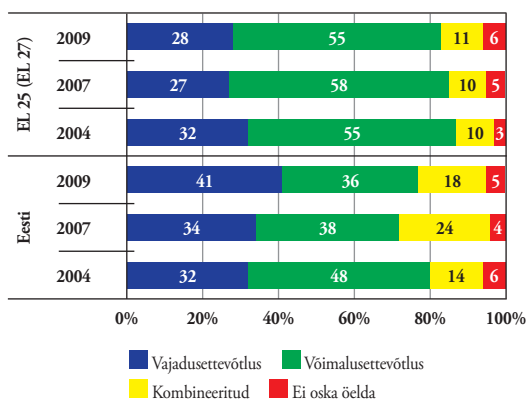
1 - Vt täpsemaid viiteid uuringu täismahus raportist: Jürgenson, A. Vajadusettevõtlus Eestis: levik, probleemid ja ettevõtjate rahulolu. Uuringuraport. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2010 (ilmumas).

tingimusi ja protsessi, mis viivad väljunditeni ehk viisi, kuidas väljundid on loodud. Ettevõtjad on rahul vaatamata eelpool mainitud raskustele, kuna hindavad kõrgelt ettevõtlusega kaasnevat mittemateriaalseid hüvesid nagu iseseisvus, paindlikkus ja eneseteostuse võimalused. Olude sunnil võib ettevõtlusesse sattuda aga ka inimesi, kes eelistaksid pigem palgatöö stabiilsust ja piiratumat vastutust ettevõtlusega kaasnevale iseseisvusele ja loovusele. Sellised inimesed on hiljem oma otsustega ka vähem rahul.

Vajadusettevõtlus on Eestis laialt levinud

Vajadus- ja võimalusettevõtluse proportsioonid on riigiti erinevad. Vajadusettevõtlust esineb enam vähemarenenud riikides ning vähem arenenud sotsiaalkaitse süsteemidega riikides. Majandussurutise tingimustes näitab vajadusettevõtlus kasvutrende eelkõige kriisist enam mõjutatud riikides. Ainsad andmed Eesti kohta pärinevad küsitlusandmetele tuginevatest Eurobaromeetri uuringutest. Ilmneb, et Eestis ongi vahemikus 2004–2009 vajadusettevõtluse osatähtsus pidevalt kasvanud (joonis 1). 2007.a. Eurobaromeetri uuringust ilmnes, et Eestis on Euroopa Liidu kõrgeim ettevõtlikkuse määr, kuid iseendale tööandjaks hakatakse valdavalt olude sunnil. Võimalusettevõtjate osakaal kõigist ettevõtjatest oli Eestis 2007.a. Kreeka järel Euroopa Liidu madalaim ning 2009.a. juba kõige madalam.

Joonis 1. Vajadusettevõtlus Eestis

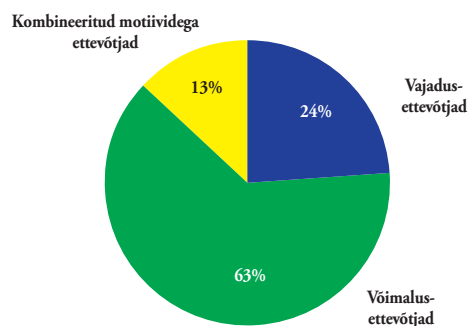

Allikas: Eurobaromeetri uuringud.

Toetust saanud vajadusettevõtjad nägid ettevõtluses uusi võimalusi

Et neid trende paremini mõista, viis Praxis viimastel aastatel Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusest (EAS) või Töötukassast ettevõtlusega alustamiseks toetust saanud ettevõtjate hulgas läbi veebiküsitluse ning intervjuud. Veebiküsitlusele vastas 124 ettevõtjat ehk 32,1% uuringus osalemise kutse saanutest. Selgus, et toetustsaanute hulgas oli vajadusettevõtjaid 24%, võimalusettevõtjaid 63% ning kombineeritud motiividega ettevõtjaid 13%. Kõige üllatavam on fakt, et töötuid on suhteliselt palju nii vajadus- (60%) kui võimalusettevõtjate (47%) hulgas.

Joonis 2. Küsitletute jagunemine ettevõtlusega alustamise motiivide lõikes

Allikas: Veebiküsitluse andmed.

Ilmnes, et paljudel juhtudel osutus töötuks jäämine viimaseks ja otsustavaks ajendiks teostada kaua plaanitud idee alustada oma ettevõttega. See tähendab, et tööd kaotades ei otsinud nad paaniliselt uut tööd, vaid töötustaatuse suhteliselt varajases faasis asusid tegutsema ettevõtte loomise nimel. Selliste ettevõtjate puhul ei saa öelda, et tegemist oleks olnud pealesunnitud valikuga (kuigi definitsiooni järgi olid nad sageli vajadusettevõtted või kombineeritud motiividega ettevõtted), vaid tegelikult viidi ellu oma unistust. Töötuks jäämine andis tõuke teha seda just sel ajahetkel. Seega ei ole tegemist puhtalt vajadusettevõtlusega, vaid siiski pigem kombineeritud motiividega ettevõtlusega.

41% ettevõtjaist on Eestis vajadusettevõtjad.

Töötuid on palju nii vajadus- kui võimalusettevõtjate hulgas.

Intervjueritud ettevõtjad nägid võimalusena eeskätt töötamist endale ja eneseteostust, mitte niivõrd väljavaateid senisest enam teenida. Mitmed intervjueritute oleks pidanud uue töö leidmisel ilmselt kasvõi ajutiselt töö sobivuse osas kompromisse tegema, millele eelistati ettevõtlust, kuna see pakkus paremaid eneserealiseerimise võimalusi.

Vajadusettevõtjate ettevalmistus on lünklik

Oluline vahe ilmnes selles, kui pikalt kaaluti oma ettevõtte asutamist. 69% vajadusettevõtjaist olid ettevõtlusega alustamist kaalunud lühikest aega (alla aasta). Võimalusettevõtjate hulgas oli neid 46%. Töötuse tõttu ei saa ettevõtte käivitamisega viivitada, mistõttu võivad ettevõtluseks ettevalmistuses esineda lüngad, mis omakorda mõjutavad hiljem tulemusi. Nagu eelpool välja toodud, ei jõuta näiteks koguda piisavalt informatsiooni ja kogemusi ega liituda kasulike sotsiaalsete võrgustikega.

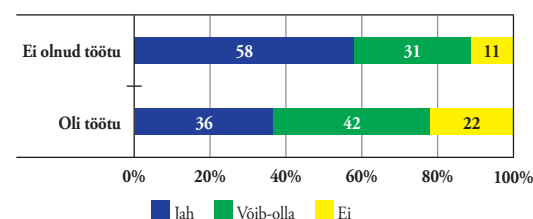
Mittevabatahtliku ajastatuse probleem väljendus kohati ka ettevõtlusalase teadlikkuse ebapiisavuses ja investeerimisvahendite nappuses. Teadlikkus hõlmab näiteks arvestamist elustiili muutusega, mille toob kaasa palgatöölt kodukontoris regutsevaks üksik-ettevõtjaks asumine. Ettevõtjad, kellele tuli uue elustiiliga kohanemise vajadus üllatusena, kogesid ka ettevõtte käivitamisfaasis kõige suuremaid raskusi.

Ettevõtluseks ettevalmistuse perioodi lühidusega seostuvad ka rahastamisprobleemid. Teatud määral oli algkapital kõigil intervjueritutel olemas, kuid ebapiisavas koguses. Riigipoolne toetus oli kõigi intervjueritute jaoks olulise ja poolte jaoks kriitilise tähtsusega. Sääste polnud antud ajahetkeks piisavalt kogunenud ning muid rahastamisallikaid on samuti raske leida. Küsitletutest oli töötute hulgas enam neid, kes ei oleks ilma toetuseta ettevõtet asutanud. Nii on selge, et väikse algkapitali tõttu kannatab ettevõtte käivitamise tempo ja ambitsioonikus ning ellujäämise tõenäosus. Nappide rahaliste võimalustega ettevõtetel ei ole piisavalt reserve raskuste (näiteks majanduskriisi) üleelamiseks.

Töötute jaoks on rahastamisprobleemid tõsised.

18% toetust saanutest eelistaks ettevõtlusele palgatööd.

Joonis 3. Ettevõtte käivitamise tõenäosus ilma toetuseta

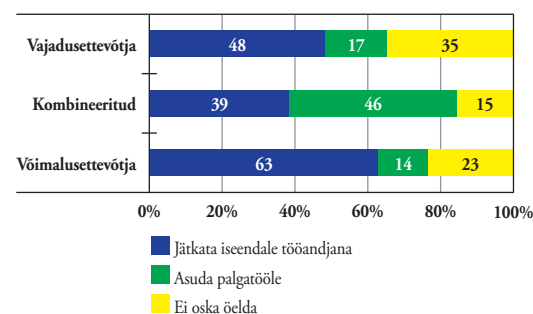

Allikas: Veebiküsitluse andmed.

Vajadusettevõtlus võib kujuneda võimalusettevõtluseks

Vajadusettevõtlus ei ole staatiline, vaid ajapikku ettevõtlusega alustamise motiivi negatiivne mõju kaob, kui ettevõtjal läheb hästi, seda eelkõige sissetulekute, aga ka mittemateriaalsete hüvede poolest. Seega teatud aja möödudes võib vajadusettevõtjaiks nimetada veel vaid neid, kes jätkuvalt eelistaksid ettevõtlusele võimalusel palgatööd. Selliselt püstitatud küsimus kajastab ettevõtjate rahulolu oma tööeluga. Ilmnes, et 57% ettevõtjatest jätkaks iseendale tööandjana, 18% eelistaks palgatööd ja 25% ei olnud kindlad. Iseendale tööandjana jätkamist soovijate hulk on suurim võimalusettevõtjate hulgas, teistes gruppides on palgatöö eelistajate ja kõhklejate osakaal suurem (vt. joonis 4).

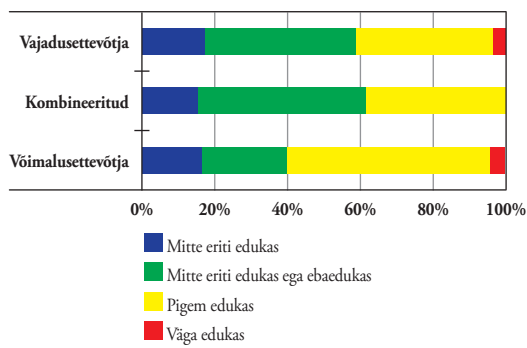
Joonis 4. Valmisolek jätkata iseendale tööandjana ettevõtlusega alustamise motiivide loikes

Allikas: Veebiküsitluse andmed.

Lisaks küsiti hinnangud ettevõtte käivitamise protsessi senisele edukusele, mis on küll subjektiivsed, kuid annavad teatud määral samuti informatsiooni senise tegevusega rahulolu kohta. Ilmnes, et ükski ettevõtte ei pea käivitamisprotsessi üldse mitte edukaks, 17% ei pea ettevõtte käivitamist eriti edukaks, 30% peab käivitamisprotsessi mitte eriti edukaks ega ebaedukaks, 50% leiavad, et ettevõtte käivitamine on olnud pigem edukas ning 3% väga edukas. Vajadusettevõtjate seas on hinnangud edule madalamad kui võimalusettevõtjate hulgas (vt. joonis 5).

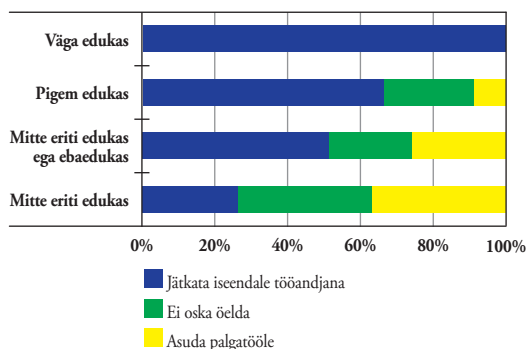
Joonis 5. Hinnangud edule ettevõtlusega alustamise motiivide lõikes

Allikas: Veebiküsitluse andmed.

Oodatavalt soovivad edukamad ettevõtjad ettevõtlustegevust jätkata ning väheedukad kalduvad loobuma (joonis 6).

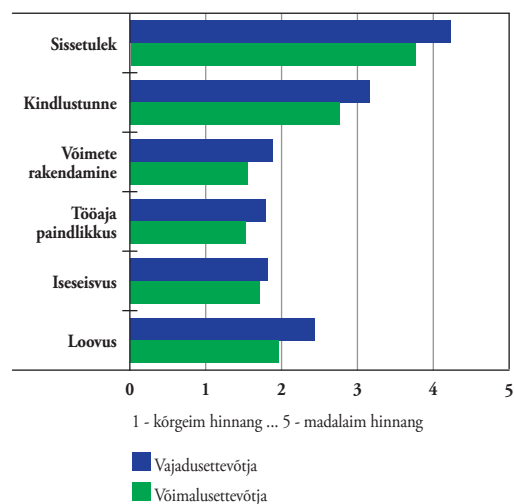
Joonis 6. Valmisolek jätkata iseendale tööandjana sõltuvalt senisest edukusest

Allikas: Veebiküsitluse andmed.

Rahulolu põhjuste hindamiseks testiti, kas ja mil määral mõjutavad seda rahalised ja mittehahalised tegurid. Mittemateriaalsete aspektide alla koondati hinnangud loovusele, tööalasele iseseisvusele, tööaja paindlikkusele ning võimalusele oma oskusi ja võimeid hästi ära kasutada. Materiaalsete aspektide alla koondati hinnangud kindlustundele ja sissetulekutele. Vajadusettevõtjad annavad madalamaid hinnanguid nii materiaalsetele kui mittemateriaalsetele aspektidele.

Joonis 7. Hinnangud tööelu iseloomustavatele aspektidele

Allikas: Veebiküsitluse andmed.

Teiste riikide uuringud on näidanud aga, et kui sundseisus ettevõtlusega alustanu on hiljem rahul ettevõtlusest teenitavate sissetulekute taseme ja regulaarsusega, siis tema rahulolu ettevõtlustegevusega kasvab. Seega ei kaasne vajadusettevõtlusega pikaajalisi negatiivseid mõjusid, kui ettevõtte võimaldab teenida rahuldustpakkuvaid sissetulekuid. Käesoleva uuringu andmetel seda Eesti kohta kinnitada ei saanud, kuna küsitletud ettevõtted olid tegutsenud lühikest aega ja kõrget sissetulekute taset polnud saavutanud ei vajadus- ega võimalusettevõtjad.

50% leiavad, et ettevõtte käivitamise protsess on olnud pigem edukas.

Intervjueeritute erinevaid mõtteid üksikettevõtjana alustamisega kaasnevast elustiili muutusest

- “Teisalt see senine töökäik oli mulle näidanud, et tööl käimine võtab tohutu aja elust ja ei ole kuigi produktiivne, see on töö tegemise mängimine. Me raiskame väga palju ressursse ja aega sellele, et me liigume punktist A punkti B, teeme seal kohvi, istume, lobiseme töökaaslastega. See töötegemise imiteerimine ei sobinud mulle enam. Vabadus on see, mis teeb õnnelik ja ise otsustamise rõõm.”
- “Üks põhjus, miks ma ettevõtlusega alustasin oli, et mulle meeldib selline rahulik ja lihtne elu, mulle meeldib, kui elus kohe hästi vähe toimub. Siin ma üksi toimetan ja mu ambitsioon ongi see, et ma üksi toimetan. Sissetulekud ei kaalu üles võimaliku ettevõtte laiendamise lisanduvat kohustuste ja mure koormat.”
- “Tegelikult mulle ei sobi see, et ma hommikul tõusen ja hommikumantlis istun arvuti taha ja hakkan seal tööd tegema. Ma tahan ikka välja tulla ja midagi uut selga panna...”
- “Positiivne on see, et ma suve lõpuks sain aru, et ma olen hea müüa ja kujundaja, aga ma ei ole hea raamatupidaja ja tootja. Kuna ma ikkagi ei suutnud ettevõtlusega üleval pidada ennast, siis ma sügise tulin tööle. Sain aru, et ma ise ei ole väga väikese ettevõtte inimene.”
- “Teine aasta hindan /tööaja paindlikkust, iseseisvust jms, autori märkus/ rohkem, ma ei põe nii väga, nii nagu esimesel aastal. Ütleme nii - ma ei oska hinnata veel seda väärtust, et mul on vaba aega, et ma ise otsustan, aga kaudselt ma juba tunnetan. Võib-olla, kui asi paremaks läheb, siis...”

Üksikettevõtja peab arvestama elustiili muutustega

Lisaks vajadus- ja võimalusettevõtlusele eristusid nii oma motiivide ja ambitsioonide kui materiaalsetele ja mittemateriaalsetele aspektidele antavate hinnangute poolest ka üksikettevõtjad ja kasvuambitsioonidega ettevõtted. Üksikettevõtjate puhul on oluline vastava elustiili sobivus, mis korvab olulisel määral ka teenitavate sissetulekute tagasihoidlikkust. Kui ei osata aga hinnata iseseisvuse, üksi ja sageli ka kodus tegutsemise võlusid ning tuntakse puudust töökollektiivi kuulumise tunde, on ka rahuolematust suurem. Neil põhjustel on lahendusena nähtud palgatöö ja ettevõtluse kombineerimist. Nii ei ole ettevõtjaks hakkamine ühekordne otsus terveks eluks, vaid karjäärivalik ühel hetkel, millesarnaseid elus tehakse korduvalt. Eriti kehtib see väike- ja üksikettevõtjate kohta, kellel on ettevõtte sulgemine või ettevõtluse kõrvalt palgatööle asumine kergem, kui suuremal ettevõtjal, kellel on võetud pikemaajalised kohustused nii töötajate kui sageli finantsasutuste ees.

Vajadusettevõtjaid toetades tuleb arvestada nende eripäradega

Uuringu tulemusi saab arvesse võtta alustavate ettevõtete toetamisel. Vajadusettevõtete puhul ei saa eesmärgina rõhutada ettevõtete ellujäämise määra ja häid majandustulemusi, kuna sellised ettevõtjad võivad näha ettevõtlust ajutise etapina oma elus ja võimaluse korral vahetavad ettevõtluse palgatöö vastu või kombineerivad ettevõtlust ja palgatööd. Lisaks tuleb arvestada ettevõtjate enda kasvuambitsioonide või nende puudumisega, mille osas on abiks mittemateriaalsetele aspektidele tähelepanu pööramine. Seega ei tasu keskenduda loodavate ettevõtete kasuminumbritele, vaid eesmärk võib olla toetatute tööga hõivatus laiemalt.

Ettevõtlustegevuseks ettevalmistuses esinevaid puudujäike saab korvata ettevõtlusalast teadlikkust tõstes, rahastamisvõimalusi ning mentorteenuseid pakkudes. Selline tugi tõstaks nende ettevõtete ellujäämise võimalusi, edukust ning edukuse kaudu ka ettevõtja enda soovi ettevõtlusega jätkata.

Vajadusettevõtete puhul ei saa eesmärgina rõhutada ettevõtete ellujäämise määra ja häid majandustulemusi.

Ettevõtlusalast teadlikkust tasub tõsta

On selge, et seoses tööjõuturgu iseloomustavate kiirete muutustega seisab üha enam inimesi ühel või teisel eluetapil silmitsi töö kaotamise ja uue töö otsingutega. Mõnel hetkel võib sobiva töö puudumisel olla kasulikum tegutseda teatud perioodil iseendale tööandjana. Vastava teadlikkuse tõstmine ning ettevõtjaks asumise kui normaalse karjäärivaliku aktiivsem tutvustamine vähendaks ettevõtlusbarjääre ja laiendaks inimeste karjäärivõimalusi.

Küll aga peaks sealjuures hoiduma sundseisus ettevõtlustegevuse kasvamisele kaasaaitamisest.

Suur ettevõtlusesse tõugatute hulk ei saa olla majanduse vitaalsuse näitaja. Käesolev uuring aga näitas, et alustavaid ettevõtjaid toetades ei ole see oht väga suur. Siiani on valdavalt toetust saanud ettevõtjad, kelle jaoks ettevõtlus ei ole vastumeelne. Paljud on küll olnud töötud ja nende jaoks võib ettevõtlus olla vajadus, aga sel juhul meeldiv vajadus.

Tuleb aga arvestada, et küsitleti vaid riigi poolt toetust saanud ettevõtjaid, kelle äriplaanid olid teatud kvaliteedikontrolli läbinud ja elujõuliseks tunnistatud. Võib oletada, et vajadusettevõtjad, kelle puhul oleks enam põhjust rääkida sunnitud valikust, jäid fookusest välja ja vajaksid eraldi käsitlemist.

Ettevõtlusalase
teadlikkuse
tõstmine laiendaks
inimeste karjääri-
valikuid.

Täiendavat lugemist

- ☛ Bosma, N., Acs, Z. J., Autio, E., Coduras, A., Levie, J. Global Entrepreneurship Monitor. 2008 Executive Report, 2009, 68 p.
- ☛ Bosma, N., Levie, J. Global Entrepreneurship Monitor. 2009 Executive Report, 2010, 72 p.
- ☛ Entrepreneurship. Flash Eurobarometer 160. European Commission, 2004.
- ☛ Entrepreneurship in the EU and beyond. A survey in the EU, EFTA countries, Croatia, Turkey, the US, Japan, South Korea and China. Analytical Report. Flash Eurobarometer 283. European Commission, 2009.
- ☛ Entrepreneurship Survey of the EU25. Secondary analysis. Estonia. Flash Eurobarometer 192. European Commission, 2007.
- ☛ Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway. Analytical Report. Flash Eurobarometer 192. European Commission, 2007.
- ☛ Jürgenson, A. Ettevõtlusega tegelemise motiivid ning nende muutumine ettevõtte käivitusfaasis. Tartu Ülikool, 2010.
- ☛ Jürgenson, A. Vajadusettevõtlus Eestis: levik, probleemid ja ettevõtjate rahulolu. Uuringuraport. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2010 (ilmumas).

Poliitikaanalüüs on Poliitikauuringute Keskuse Praxis väljaannete sari, mille eesmärgiks on analüüsida Eesti sotsiaal-, majandus- ja avaliku sektori poliitikaid, juhtida tähelepanu alternatiivsetele valikutele ning innustada avalikku arutelu. Väljaannetes avaldatud seisukohad kajastavad autorite isiklike vaateid. Väljaannete autoriõigus kuulub Poliitikauuringute Keskusele Praxis. Poliitikaanalüüsis sisalduva teabe kasutamisel palume korrektselt allikale viidata.

Poliitikaanalüüs valmis Avatud Eesti Fondi poolt rahastatud projekti „Töötust ettevõtjaks – õige valik?“ raames.